

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในกวีนิพนธ์ร่วมสมัยในคอลัมน์ “กวีกระวาด” และกวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้า  
ปี พ.ศ. 2559-2564<sup>1</sup>

Power relations in contemporary poetry in the column “Kawee Krawad” in Matichonweekly Online  
and Phan Waen Fah Award Poetry, 2016-2021

วรุณญา อัจฉริยบดี<sup>2</sup>

Warunya Ajchariyabodee

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจในกวีนิพนธ์ร่วมสมัยคอลัมน์ “กวีกระวาด” และกวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้าปี พ.ศ. 2559-2564 ข้อมูลในการวิจัย ได้แก่ กวีนิพนธ์ร่วมสมัยคอลัมน์ “กวีกระวาด” จำนวน 36 เรื่อง ซึ่งเผยแพร่ในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ (www.matichonweekly.com) และกวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้า จำนวน 78 เรื่อง ผลการวิจัยพบลักษณะคู่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ 4 ลักษณะ ได้แก่ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐกับอำนาจประชาชน ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐแบบเผด็จการกับความเป็นประชาธิปไตย ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพลเมืองดีกับคนที่คิดร้ายต่อบ้านเมือง และความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพลเมืองในพื้นที่เมืองกับพลเมืองในพื้นที่ทุรกันดาร ความสัมพันธ์เชิงอำนาจเหล่านี้แสดงให้เห็นภาพแทนของสังคมการเมืองไทยในด้านต่าง ๆ อาทิ ภาพแทนสังคมการเมืองไทยที่ยังล้าหลัง ภาพแทนสังคมการเมืองไทยที่เรียกว่าประชาธิปไตยแบบอำนาจนิยมและประชาธิปไตยไม่เสรี รวมถึงภาพแทนสังคมที่ยังคงเกิดความเหลื่อมล้ำ

**คำสำคัญ:** ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ, กวีนิพนธ์ร่วมสมัย, คอลัมน์ “กวีกระวาด”, กวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้า

**Abstract**

A research article aims to analyze power relations in contemporary poetry in the column “Kawee Krawad”, with a total 36 issues in Matichonweekly Online and Phan Waen Fah Award Poetry, 2016-2021, with a total 78 issues. The results of the research revealed that there were 4 characteristics of power relations: the power relationship between authoritarian state power and democracy, power relations

<sup>1</sup> บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่องภาพแทนสังคมและการเมืองไทยในกวีนิพนธ์ร่วมสมัยของไทย ปี พ.ศ. 2559-2564 ได้รับทุนอุดหนุนโครงการวิจัยงบประมาณรายได้ 2565 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

<sup>2</sup> ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา E-mail warunya.aj@ssru.ac.th

between good citizens and those who wish to harm the country, and power relations between citizens in urban areas and citizens in rural areas. These power relations represent a representation of Thai political society. A representation of the Thai political society that is still lagging behind Representation of Thai political society called authoritarian democracy and illiberal democracy, as well as representation of a society that still faces inequality.

**Keywords:** Power relations, Contemporary poetry, Kawee Krawad column, Phan Waen Fah Poetry Award

## บทนำ

ในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงทางความคิดให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมกันในสังคม ให้ความสำคัญกับความหลากหลายทางความคิด โดยเฉพาะความหลากหลายทางความคิดด้านสังคมและการเมืองการปกครอง สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและการเมืองการปกครองที่สำคัญ ๆ อยู่หลายครั้ง เช่น การปฏิรูปทางสังคมในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตยในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว การเรียกร้องประชาธิปไตยในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ความรุนแรงทางการเมืองในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 และเหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ” ในปี พ.ศ. 2535 รวมถึงเหตุการณ์ที่สำคัญ คือ การทำรัฐประหารในวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่มีพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นหัวหน้าคณะรัฐประหาร และมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 ซึ่งให้มีสภานิติบัญญัติแห่งชาติทำหน้าที่แทนสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา และรัฐสภา และมีมติเลือก พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรี จนกระทั่งมีการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2562 ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ซึ่งถูกยกกร่างขึ้นโดยสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ซึ่งจากการเลือกตั้งครั้งนี้ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้รับเลือกให้เป็นนายกรัฐมนตรี

ในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองการปกครองที่กล่าวมาข้างต้นนั้น จะเห็นว่ามีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์งานทางด้านวรรณกรรม เนื่องจากกวีเป็นบุคคลหนึ่งที่อยู่ในสังคม ย่อมสามารถแสดงทัศนะหรือความคิดเห็นที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองการปกครองในแต่ละสมัย ขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองการปกครองก็ส่งผลต่อการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมได้เช่นเดียวกัน จะเห็นได้จากการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมในยุคสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม หรือที่เรียกว่า ยุคสมัยแห่งอุดมการณ์ชาตินิยม โดยมีนโยบายชาตินิยมเป็นนโยบายสำคัญในการปลูกฝังอุดมการณ์ชาตินิยมสู่

ประชาชน ซึ่งเป็นยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะการใช้ภาษาไทยบางประการ เช่น การสะกดคำ การกำหนดเนื้อหาของการสร้างสรรค์งานเขียน ทำให้นักเขียนบางคนต้องเลิกเขียนงานและประกอบอาชีพอื่น หรือนักเขียนบางคนต้องปรับเปลี่ยนเนื้อหาของวรรณกรรม เป็นต้น

ผู้วิจัยเห็นว่าการวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่น่าสนใจสะท้อนและความคิดของคนในสังคม รวมทั้งทำให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองการปกครองได้เป็นอย่างดี คือ กวีนิพนธ์ พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (สำนักราชบัณฑิตยสภา, 2560, หน้า 399) ให้อธิบายไว้ว่า กวีนิพนธ์ คือ “รูปแบบต่าง ๆ ของการเรียบเรียงถ้อยคำอย่างมีจังหวะที่มนุษย์ใช้แสดงออกถึงความคิดความเข้าใจอันลึกซึ้งที่เกิดจากจินตนาการ ในเรื่องเกี่ยวกับโลกมนุษย์ และเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโลกกับมนุษย์”

จากที่กล่าวข้างต้นถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ส่งผลต่อการสร้างสรรค์วรรณกรรม รูปแบบ และเนื้อหาของกวีนิพนธ์ การอ่านกวีนิพนธ์จึงเป็นทางหนึ่งที่ทำให้ผู้อ่านเข้าใจถึงสภาพสังคม ปรากฏการณ์ทางสังคม และสถานการณ์ทางการเมืองแต่ละยุคสมัยได้ ดังจะเห็นได้จากบทความวิจัยเรื่อง “รัฐประหาร พ.ศ. 2549 กับแนวคิดประชาธิปไตยในกวีนิพนธ์การเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า” ของ ธงชัย แซ่เจีย (2555) ที่ได้ศึกษากวีนิพนธ์การเมืองรางวัลพานแว่นฟ้าในช่วงปี พ.ศ. 2550-2553 พบว่ากวีนิพนธ์ในช่วงเวลาดังกล่าวได้นำเสนอแนวคิดประชาธิปไตย 3 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดการยึดมั่นและยืนหยัดในประชาธิปไตย แนวคิดรัฐประหารที่ทำลายประชาธิปไตย และแนวคิดรัฐประหารที่แสดงถึงความอ่อนแอของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย ดังที่ ธงชัย แซ่เจีย (2555, หน้า 41) ได้แสดงให้เห็นแนวคิดทั้ง 3 นี้ว่า

โดยนัยหนึ่งแล้วคือปฏิกิริยาของคนจำนวนหนึ่งที่มีต่อเหตุการณ์รัฐประหารในสังคมที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยของไทยในช่วงที่ผ่านมา แต่อีกนัยหนึ่งก็เป็นการยืนยันถึงปัญหาของระบอบประชาธิปไตยไทยที่ยังคงมีอยู่จริงหากปัญหาดังกล่าวนี้อยู่ไม่ได้รับการแก้ไขการพัฒนาการปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทยก็คงมีอาจเกิดขึ้นได้เป็นแน่

นอกจากงานของ ธงชัย แซ่เจีย ที่ได้นำเสนอให้เห็นปัญหาที่มีต่อการพัฒนาการปกครองระบอบประชาธิปไตยแล้ว บทความวิจัยของ สันติ ทิพนา (2562) เรื่อง “ปรากฏการณ์ทางการเมืองและสังคมที่ปรากฏในบทกวีรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2561” ผลวิจัยพบว่าบทกวีนำเสนอถึงความรักชาติ หลักการปกครองของประชาธิปไตย ความแตกต่างและอิสระทางความคิด วิธีการแก้ปัญหาประชาธิปไตยและปัญหาสังคม การมีส่วนร่วมในการสร้างประชาธิปไตยและแก้ปัญหาสังคม และภาพการเคารพกติกาของสังคม

จะเห็นว่าบทความวิจัยที่ยกตัวอย่างมาข้างต้นเป็นงานวิจัยที่แสดงให้เห็นแนวคิดทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงของการรัฐประหาร และปรากฏการณ์ทางสังคมและการเมืองที่เกิดขึ้นหลังจากรัฐประหาร ดังนั้นงานวิจัยข้างต้นจึงเป็นหลักฐานหนึ่ง que แสดงให้เห็นว่ากวีนิพนธ์ไม่เพียงเป็นสิ่งที่กวีสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อสนองอารมณ์ของกวีเท่านั้น แต่ยังสามารถนำเสนอสภาพสังคมและการเมืองในช่วงเวลานั้น ๆ รวมถึงทัศนะของกวีที่มีต่อสภาพสังคมและการเมืองได้

ทัศนะของกวีที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันกวีนิพนธ์เผยแพร่อยู่หลากหลายทั้งในสื่อสิ่งพิมพ์และในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาวิเคราะห์กวีนิพนธ์ร่วมสมัยของไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559-2564 โดยเฉพาะกวีนิพนธ์ในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ในคอลัมน์ที่ชื่อว่า “กวีกระวาด” เผยแพร่ทางเว็บไซต์ [www.matichonweekly.com](http://www.matichonweekly.com) และกวีนิพนธ์ในวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ซึ่งเผยแพร่งกวีนิพนธ์ที่ได้รับรางวัล จะทำให้เห็นทัศนะของกวีที่มีต่อสังคมการเมืองในยุครัฐประหารของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ และยุครัฐบาลของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เช่น ทัศนะของกวีที่มีต่อระบอบประชาธิปไตย ดังเช่นกวีนิพนธ์เรื่องแม่น้ำสี่สาย ของอภิชาติ ดำดี ในสิ่งที่ร่อยอยู่หลังเส้นชัย วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2563

๑ ถ้าไม่หล่อ หลอมคน แต่ต้นน้ำ

ย่อมบอบช้ำ ไม่ว่าบน หนทางไหน

ปฏิบัติ รัฐประหาร รูปการณ์ใด

ก็มีใช่ ทางวิวัฒน์ รัฐสภา....

(อภิชาติ ดำดี, 2563, หน้า 229)

ทัศนะจากคำประพันธ์ข้างต้น กวีแสดงให้เห็นว่าแนวทางของการพัฒนาประชาธิปไตย คือ การหล่อหลอมแล้วสร้างความเข้าใจให้ตั้งแต่ “ต้นน้ำ” หากไม่เช่นนั้นการปฏิบัติ รัฐประหาร หรือวิธีการใดก็จะไม่ใช่การพัฒนาตามแนวทางประชาธิปไตย

นอกจากทัศนะข้างต้นแล้ว ทัศนะของกวีที่ต้องการแสดงให้เห็นว่าประชาชนทุกคนมีสิทธิ์ในชีวิตของตน ทัศนะที่เกี่ยวกับความเท่าเทียม ทัศนะต่าง ๆ นี้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจของประชาชนและอำนาจรัฐ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐแบบเผด็จการกับความเป็นประชาธิปไตย

บทความนี้ผู้วิจัยสนใจศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจในกวีนิพนธ์ร่วมสมัย โดยใช้กลุ่มข้อมูลกวีนิพนธ์คอลัมน์ “กวีกระวาด” ที่เผยแพร่ในมติชนออนไลน์สุดสัปดาห์ และกวีนิพนธ์ที่ได้รับรางวัล

พานแว่นฟ้า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559-2564 เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่าวินิพนธ์ที่เผยแพร่ในมติชนสุดสัปดาห์ ซึ่งทำหน้าที่สื่อสารมวลชน ขณะที่วินิพนธ์ในรางวัลพานแว่นฟ้า ซึ่งเป็นรางวัลที่จัดขึ้นภายใต้การดูแลของ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร การใช้วินิพนธ์ทั้งสองกลุ่มนี้จะทำให้เห็นทัศนะของกวีที่มาจาก หลากหลายกลุ่มในสังคม นอกจากนี้การศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจ นอกจากจะทำให้เห็นทัศนะของกวี ซึ่งเป็นทัศนะหนึ่งของคนในสังคมแล้ว ยังทำให้เห็นถึงภาพแทนสังคมและการเมืองไทยในวินิพนธ์ได้ อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

### วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจในวินิพนธ์ร่วมสมัยของไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559-2564

### ขอบเขตของการวิจัย

วินิพนธ์ร่วมสมัยที่นำเสนอในคอลัมน์กวีกระวาด เผยแพร่ในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ ([www.maticchonweekly.com](http://www.maticchonweekly.com)) เลือกศึกษาเฉพาะวินิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง หรือ เนื้อหาที่แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานของรัฐบาล ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559-2564 รวมจำนวน 36 เรื่อง และวินิพนธ์ในวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559-2564 รวมจำนวน 78 เรื่อง

### สมมติฐานการวิจัย

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในวินิพนธ์ร่วมสมัยของไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559-2564 พบคู่ความสัมพันธ์ เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับประชาชน ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐแบบเผด็จการกับความเป็น ประชาธิปไตย ความสัมพันธ์เชิงอำนาจเหล่านี้นำไปสู่การสร้างภาพแทนสังคมการเมืองไทย

### แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ความคิดเกี่ยวกับอำนาจของฟูโกต์ที่จะนำมาใช้ในการวิเคราะห์วินิพนธ์ ฟูโกต์ (อาโนนัท กาลูจันพันธุ์, 2562, หน้า 108) แสดงให้เห็นว่า

อำนาจไม่มีตัวตน แต่เคลื่อนไหว (Mobile) ไปตามเงื่อนไข ด้วยการทำงานบนพื้นฐานของ ความสัมพันธ์และปฏิบัติการของความสัมพันธ์ที่สลับซับซ้อนในระหว่างสนามที่แตกต่างกันทั้ง สถาบันและกลุ่มต่าง ๆ ในรัฐที่แตกต่างกันของสถาบันที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นระบบราชการ หรือว่าสถาบันการศึกษาวิชาการต่าง ๆ หรือกลุ่มต่าง ๆ ในรัฐ ด้วยเหตุนี้เอง ทุกสนามของการ ปฏิบัติการจึงล้วนมีอำนาจ

การศึกษาอำนาจตามความคิดของฟูโกต์จะต้องวิพากษ์ให้เห็นว่าการใช้อำนาจนั้นใช้ไปในฐานะอะไร เพื่อให้เกิดมุมมองใหม่ ๆ อีกทั้งมองว่าอำนาจมีลักษณะพุ่งกระจาย เคลื่อนไหว และลื่นไหลไปมา ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของความสัมพันธ์และปฏิบัติการของความสัมพันธ์นั้น

นอกจากแนวคิดเรื่องอำนาจของฟูโกต์แล้ว การพิจารณารูปแบบของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในทางรัฐศาสตร์รูปแบบหนึ่งที่จะนำมาปรับใช้กับการวิเคราะห์กวีนิพนธ์

คือแบบที่พิจารณาความสัมพันธ์ซึ่งปรากฏออกมาให้เห็นที่การกำหนดและการตัดสินใจเลือกนโยบายด้านต่าง ๆ แนวทางนี้พิจารณากลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในกระบวนการผลักดันนโยบาย ที่มีจุดมุ่งหมายความต้องการ มีผลประโยชน์ ที่ขัดแย้งกันอยู่เกี่ยวกับนโยบายสาธารณะเรื่องหนึ่งเรื่องใด หรือมีความพอใจในทางเลือกในการดำเนินนโยบายในเรื่องนั้น ๆ แตกต่างกัน การดูว่าใครมีอำนาจในสนามการตัดสินใจ จึงคือการดูที่ผลของการแข่งขันต่อสู้เพื่อนโยบาย การผลักดันและการต่อรองในกระบวนการกำหนดและตัดสินใจ และคนที่มีอำนาจก็คือคนที่ชนะในกระบวนการตัดสินใจได้นโยบายที่ตอบสนองผลประโยชน์ความต้องการของฝ่ายตน

(ศุภมิตร ปิณฑิพนธ์, 2561, ย่อหน้าที่ 11)

จะเห็นว่า แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจและความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่จะนำมาใช้ศึกษาวิเคราะห์กวีนิพนธ์ร่วมสมัยที่นำเสนอในคอลัมน์กวีกระวาดและวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559-2564 จึงเป็นการแสดงให้เห็นว่าเกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจในรูปแบบใด และนำไปสู่ภาพแทนสังคมการเมืองไทยในลักษณะใด

## ผลการวิจัย

จากการศึกษาผู้วิจัยพบคู่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจทั้งหมด 4 ลักษณะ ได้แก่ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐกับอำนาจประชาชน ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐแบบเผด็จการกับความเป็นประชาธิปไตย ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพลเมืองดีกับคนที่คิดทำร้ายบ้านเมือง และความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพลเมืองในพื้นที่เมืองกับพลเมืองในพื้นที่ทุรกันดาร

### 1. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐกับอำนาจประชาชน

กวีนิพนธ์ร่วมสมัยทั้งในคอลัมน์กวีกระวาดและวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559-2664 นำเสนอความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐกับอำนาจประชาชน ประชาชนมีอำนาจในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้ามาปกครองประเทศ แต่ขณะเดียวกันเมื่อมีการเลือกผู้แทนเข้าไปทำหน้าที่ก็อาจจะมีอำนาจไม่เท่ากับอำนาจของรัฐ นอกจากนี้อำนาจ

ของประชาชนในการเรียกร้องเสรีภาพกลับถูกมองว่าเป็นภัยร้ายต่อความมั่นคงของประเทศ ทำให้เกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐกับอำนาจประชาชน ในแง่นี้อำนาจรัฐย่อมอยู่เหนืออำนาจของประชาชน นอกจากนี้อำนาจรัฐในช่วงเวลาดังกล่าวมีลักษณะอำนาจรัฐคณาธิปไตยผนวกรวมกับกลุ่มทุนบางกลุ่มที่พยายามรวบอำนาจและดึงทุกอย่างให้มาอยู่ภายใต้ศูนย์อำนาจเดียว เพื่อให้การบริหารเศรษฐกิจเป็นไปตามที่กลุ่มทุนต้องการ (อรรถจักร สัตยานุรักษ์, 2564) ลักษณะดังกล่าวนี้จึงทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากวินิพนธ์ในกวีกระวาดเรื่อง “การร่วมนของประชาชน” ของ เดือนวาด พิมวนา

ตราบใดที่ประชาชนยังคงถูกกดขี่  
ตราบใดที่เหยื่อธรรมยังคงถูกจับขัง,  
ยังถูกกล่าวโทษ  
ด้วยเหตุแห่งการแสวงหาเสรีภาพ  
ตราบใดที่ความคิดต่างของประชาชน  
กลายกลับเป็นความกระด้างกระเดื่อง,  
เป็นภัยร้ายต่อความมั่นคงของประเทศ  
ตราบใดที่ประชาชนยังไร้สิทธิ์ ไร้เสียง  
ตราบที่กระบอกปืนและกฎหมายถูกใช้ร่วมกัน  
ตราบที่ระบบยุติธรรมเลือกที่จะเห็น  
เลือกที่จะฟัง เลือกที่จะพูด  
ตราบนั้น...  
เด็กหนุ่มคนหนึ่งถูกพรากจากครอบครัว  
ถูกพรากจากสิทธิเสรีภาพทั้งมวล

.....

(เดือนวาด พิมวนา, 2560)

จากวินิพนธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐกับอำนาจของประชาชน โดยอำนาจรัฐกดทับการแสดงออกทางความคิดต่างของประชาชนและถูกมองว่าความคิดต่างนั้น “กระด้างกระเดื่อง” และกลายเป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศ อีกทั้งอำนาจรัฐถูกนำมาใช้ ลิดรอนสิทธิเสรีภาพการแสดงออกของประชาชน ดังจะเห็นได้จากวรรคที่ว่า “ตราบที่กระบอกปืนและกฎหมายถูกใช้ร่วมกัน” ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในลักษณะดังกล่าวนี้ทำให้เห็นถึงภาพแทนประชาธิปไตยแบบอำนาจนิยม

ดังที่ ประจักษ์ ก้องกีรติ (2565, หน้า 33) ได้นิยามแนวคิดประชาธิปไตยแบบอำนาจนิยม (Authoritarian Democracy) ไว้ว่า

เป็นรูปแบบหนึ่งที่มีระบบการเมืองซึ่งมีการเลือกตั้งผู้แทน แต่ประชาชนกลับไม่มีอำนาจเข้าถึงหรือตรวจสอบรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน ในระบอบดังกล่าว ประชาชนจะไม่มีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นและแสดงออกซึ่งการวิพากษ์วิจารณ์หรือต่อต้านรัฐบาลได้...นักข่าวและประชาชนที่ไม่คล้อยตามอำนาจของผู้นำรัฐจะถูกข่มขู่ ทำร้ายร่างกาย หรือถูกจับกุมด้วยสาเหตุที่เห็นต่างจากรัฐหรืออาจรุนแรงไปถึงการลอบสังหาร

จึงสรุปได้ว่าระบอบดังกล่าวไม่มีความเป็นประชาธิปไตยในขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยเห็นว่าภาพแทนประชาธิปไตยแบบอำนาจนิยมนี้ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐแบบเผด็จการกับความเป็นประชาธิปไตย และนำไปสู่ภาพแทนประชาธิปไตยไม่เสรี ดังจะอธิบายต่อไป

## 2. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐแบบเผด็จการกับความเป็นประชาธิปไตย

กวีนิพนธ์ร่วมสมัยที่นำเสนอในคอลัมน์กวีกระวาด เผยแพร่ในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ และกวีนิพนธ์ในวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559-2564 พบลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐแบบเผด็จการกับการเกิดประชาธิปไตย กวีได้นำเสนอให้เห็นว่าอำนาจรัฐแบบเผด็จการเป็นการปกครองทางการเมืองที่ล่าสมัย เป็นการปกครองแบบยุคเก่า อีกทั้งยังเป็นอุปสรรคต่อการเกิดประชาธิปไตย

เริ่มต้นจากปฏิบัติการทางการเมือง สืบต่อเนื่องจากยุคสมัยเก่า

ข้าราชการชนบจรีตยุคโคโนเสาร์ สองมือยกขึ้นบังเงาแดดตะวัน

.....

คือวิถีผู้ปกครองในโลกเก่า จับปิ่นแล้วยื่นฝ่าเท้าทุกที่

คุมเบ็ดเสร็จ เอ็ดตะโรลั่น ฟังทางนี้ นั่งเก้าอี้เป็นผู้ตีกุมอำนาจรัฐ

เริ่มต้นจากปฏิบัติการทางการเมือง ใช้คบหาใหญ่เขื่องเข้ากำจัด

(เวฬุ เวสารัช, 2559)

จากคำประพันธ์ข้างต้นจะเห็นว่ากล่าวถึงการปกครองที่ถูกนิยามว่าเป็นอำนาจแบบเผด็จการ ซึ่งสังเกตได้จากวรรคที่ว่า “จับปิ่นแล้วยื่นฝ่าเท้าทุกที่ คุมเบ็ดเสร็จ...นั่งเก้าอี้เป็นผู้ตีกุมอำนาจรัฐ” เป็นอำนาจสืบต่อจากยุคเก่า แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกิดจากอำนาจรัฐแบบเผด็จการที่คอยกดทับการแสดงออกอย่างเสรีตามวิถีประชาธิปไตย



เราเขียนคำว่า “ประชาธิปไตย” บนกำแพง  
 ตะโกนแข่งกับเสียงกระสุนดังกึกก้อง  
 เราบอกโลกว่าฟ้ายังเป็นสีทอง  
 เราถูกจองจำให้จำนนอย่างจนใจ  
 เราจะเขียนถึงสิ่งใดได้อีกหรือ?  
 มือถือสาปากถือศีลข้อใดไว้  
 สังคมไร้ประชาธิปไตย  
 ไม่มีสถานที่ปลอดภัยให้ความคิดเสรี

(พัฒนา ประภา ชันธุระ, 2559)

คำประพันธ์ข้างต้นเป็นคำประพันธ์เรื่องกำแพง เผยแพร่ในมติชนสุดสัปดาห์ แสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐแบบเผด็จการ ในคำประพันธ์สังเกตได้จากการใช้คำว่า “เสียงกระสุน” หรือคำว่า “จองจำ” เป็นสัญลักษณ์แทนการถูกครอบงำหรือไม่สามารถแสดงออกได้อย่างเสรี ซึ่งสัมพันธ์กับบรรทัดที่ว่า “สังคมไร้ประชาธิปไตย ไม่มีสถานที่ปลอดภัยให้ความคิดเสรี”

ผู้วิจัยสังเกตว่าหลังจากเหตุการณ์รัฐประหาร ทำให้มีการใช้อำนาจแบบเผด็จการ ส่งผลให้ประชาชนต้องแสวงหาเสรีภาพตามแนวทางประชาธิปไตย แต่เมื่อประชาชนใช้เสรีภาพของตน เช่น การแสดงความเห็นต่าง กลับเป็นภัยร้ายต่อความมั่นคงของประเทศ ทำให้เห็นว่าอำนาจแบบเผด็จการมีอำนาจมากกว่าวิถีประชาธิปไตย ส่งผลให้ความเป็นประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นการใช้สิทธิของพลเมือง หรือการมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นไม่เกิดขึ้น และทำให้สังคมแตกแยก ดังจะเห็นได้จากคำประพันธ์ที่ว่า

ด้วยเหตุแห่งการแสวงหาเสรีภาพ  
 トラบใจที่ความคิดต่างของประชาชน  
 กลายกลับเป็นความกระด้างกระเดื่อง,  
 เป็นภัยร้ายต่อความมั่นคงของประเทศ  
 トラบที่ประชาชนยังไร้สิทธิ์ ไร้เสียง  
 トラบที่กระบอกปืนและกฎหมายถูกใช้ร่วมกัน  
 トラบที่ระบบยุติธรรมเลือกที่จะเห็น  
 เลือกที่จะฟัง เลือกที่จะพูด  
 トラบนั่น...

เด็กหนุ่มคนหนึ่งจึงถูกพรากจากครอบครัว

ถูกพรากจากสิทธิเสรีภาพทั้งหมด

(เดือนวาด พิมวนา, 2560)

คำประพันธ์ข้างต้นจากเรื่องการร่วมนของประชาชน เผยแพร่ในมติชนสุดสัปดาห์ จะเห็นว่าวิ  
แสดงให้เห็นว่าประชาชนถูกอำนาจการปกครองแบบเผด็จการเข้าควบคุมจำกัดเสรีภาพ ทำให้ประชาชน  
ไร้สิทธิ ไร้เสียง ความคิดต่างของประชาชนกลายเป็นความคิดที่เป็นภัยร้ายต่อความมั่นคงของประเทศ

อำนาจรัฐแบบเผด็จการเหนือการแสดงความคิดเห็นของประชาชน ขณะเดียวกันประเทศก็ยังคงต้อง  
ดำเนินไปตามระบอบประชาธิปไตย ผู้วิจัยจึงเห็นว่าความสัมพันธ์เชิงอำนาจในลักษณะนี้สัมพันธ์กับ  
ประชาธิปไตยในรูปแบบที่เรียกว่าประชาธิปไตยไม่เสรี (Illiberal Democracy) ดังที่ ประจักษ์ ก้องกีรติ  
(2565, หน้า 105) อธิบายว่า “ระบอบประชาธิปไตยแบบไม่เสรีมีความย้อนแย้งในตัวเอง เพราะใช้สิทธิ  
สังคมที่ใช้ระบอบที่กล่าวได้ว่าผู้นำรัฐใช้อำนาจทำลายหลักการตรวจสอบถ่วงดุลและกีดกีดกันหลักนิติรัฐ  
อย่างร้ายแรง ซึ่งส่งผลกระทบต่อแนวคิดเสรีภาพส่วนบุคคลของพลเมือง กล่าวได้ว่าระบอบแบบนี้เป็นส่วน  
หนึ่งของประชาธิปไตยแบบมีตำหนิ (Defective Democracies)”

นอกจากนี้จะเห็นว่าอำนาจแบบเผด็จการยังเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ “เนื่องจากรัฐบาล  
ประยุทธ์พึ่งระบบราชการในการจัดการมาก ทางรัฐศาสตร์อาจเรียกได้ว่าเป็นสภาพรัฐราชการกลับมาใหม่...  
ระบอบประยุทธ์เป็นระบบที่ไว้ใจแค่คนใกล้ชิดให้ทำงาน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นทหาร เราจะเห็นทหารเข้าไปนั่ง  
ตำแหน่งสำคัญ ควบคุมกลไกเศรษฐกิจที่สำคัญตั้งแต่รัฐประหารเป็นต้นมา” (อภิชาติ สถิตนิรามัย, 2564)  
ดังนั้นไม่เพียงแต่อุปสรรคของการเกิดประชาธิปไตยเท่านั้น เศรษฐกิจไทยก็ไม่พัฒนา ซึ่งทั้งหมดเป็นผลพวง  
มาจากการใช้อำนาจรัฐแบบเผด็จการ

### 3. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพลเมืองดีกับพลเมืองที่คิดร้ายต่อบ้านเมือง

ในปี พ.ศ. 2558 พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ขณะที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และหัวหน้า  
คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้มอบนโยบายด้านการศึกษา ได้สั่งการให้กระทรวงศึกษาธิการเพิ่ม  
หลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของประเทศ โดยเน้นหน้าที่พลเมืองที่ควรปฏิบัติ ผสมผสานกับค่านิยม 12  
ประการ นิยามของ “พลเมืองที่ดีในวิถีประชาธิปไตย” หมายถึง “พลเมืองที่มีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ เป็นผู้  
ยึดมั่นในหลักศีลธรรมและคุณธรรมของศาสนา มีหลักการประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต” (สำนักงาน  
เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ม.ป.ป., หน้า 1) จากนิยามดังกล่าวนี้สัมพันธ์กับกวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้าที่  
ได้เสนอให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความเป็นพลเมืองที่จะเป็นพละกำลังเมือง และกล่าวถึงหน้าที่ของพลเมืองที่ดี  
ดังคำประพันธ์ที่ว่า

|                            |                         |
|----------------------------|-------------------------|
| พลเมืองคือพละกำลังเมือง    | อักขระตัวเขียนข้างฝา    |
| ผ่านสิบหมื่นร้อยพันวันเวลา | ยังอ่านชัดถนัดตาถนัดใจ  |
| .....                      | .....                   |
| ผ่านสิบหมื่นร้อยพันวันเวลา | ยังอ่านชัดถนัดตาอักขระ  |
| สัจธรรมประทับตราสถานะ      | พลเมืองคือพละกำลังเมือง |

(นรพัลลภ ประณูทนรพาล, 2559, หน้า 211)

จากคำประพันธ์ข้างต้นปรากฏในกวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้า ปี 2559 เรื่องพลเมืองคือพละกำลังเมือง แสดงให้เห็นว่าความเป็นพลเมือง จะเป็นกำลังสำคัญของประเทศ นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าการเป็นพลเมืองนับเป็นกระบวนการหนึ่งในประชาธิปไตย

เรามีอาจเลือกเกิดมาเลิศหรู  
แต่เลือกอยู่เพื่อทำกรรมดีได้  
พลเมืองยุคประชาธิปไตย  
ตอบแทนคุณแผ่นดินไทยไม่ยากเลย

(ไพรินทร์ พันธวงศ์, 2559, หน้า 220)

จากคำประพันธ์ข้างต้นปรากฏในกวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้า ปี 2559 เรื่องตอบแทนคุณแผ่นดินไทยไม่ยากเลย ของ ไพรินทร์ พันธวงศ์ กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่าถึงหน้าที่พลเมืองยุคประชาธิปไตย คือการตอบแทนคุณแผ่นดิน

|                               |                                 |
|-------------------------------|---------------------------------|
| พลเมืองในมุมมองโลกของหนู      | เคารพรัฐธรรมนูญเป็นหลักใหญ่     |
| มีส่วนร่วมตามระบอบประชาธิปไตย | เป็นกำลังสร้างสรรค์ไทยก้าวไกลดี |

(กิตติ อัมพรมหา, 2559, หน้า 223)

จากคำประพันธ์ข้างต้นปรากฏในกวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้า ปี 2559 เรื่องในมุมมองโลกของหนู ของ กิตติ อัมพรมหา กล่าวถึงความเป็นพลเมือง จะต้องเคารพยึดหลักรัฐธรรมนูญ มีส่วนร่วมตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเมื่อมีคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่ดีดังกล่าวจะช่วยเป็นกำลังของประเทศให้เจริญก้าวหน้าได้

จากคำประพันธ์ในกวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้า กวีได้กล่าวถึงลักษณะของพลเมือง ซึ่งสัมพันธ์กับนโยบายการศึกษา ผู้วิจัยเห็นว่าจากนโยบายดังกล่าว ทำให้กวีเลือกนำเสนอถึงหน้าที่พลเมือง ขณะเดียวกัน

กรีกก็นำเสนอให้เห็นหน้าที่พลเมืองที่ควรปฏิบัติจนเป็นพลเมืองที่ดีก็ย่อมมีอำนาจเหนือคนทุจริตที่คิดทำลายประเทศชาติ กำลังของพลเมืองที่ดีจะสามารถรักษาชาติและประเทศไว้ได้ ดังตัวอย่าง คำประพันธ์ที่ว่า

ด้วยกำลังของพลเมืองดี  
ไม่ดูค้าย และร่วมมีพลังหวัง  
ไม่ยอมแพ้คนชั่วที่น่าชัง  
และคนทุจริตตั้งแต่ทำลาย  
ที่ก่อดร่อนทำลายประเทศชาติ  
ที่ก่อความพินาศความฉิบหาย  
ที่ฉ้อฉลใช้เล่ห์เพทุบาย  
ที่ทำร้ายมวลมหาประชาชน  
พลเมืองดีต้องลุกขึ้นยืนหยัดกล้า  
ร่วมรักษากันเมืองไว้ให้เป็นผล  
เพื่อลูกหลานรุ่นต่อไปได้เดิมตน  
ได้เป็นพลเมืองดี ของแผ่นดิน

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, 2559)

จากคำประพันธ์ข้างต้นจะเห็นว่าแบ่งแยกพลเมืองออกเป็น 2 ลักษณะ คือ พลเมืองที่ดีกับพลเมืองที่คิดร้ายต่อบ้านเมือง ซึ่งเป็นลักษณะที่เป็นคู่ตรงข้ามกัน หากพลเมืองดีรวมกำลังกันยืนหยัดกล้าที่จะต่อสู้กับคนที่คิดทำร้ายบ้านเมือง ก็จะสามารถรักษากันเมืองไว้ให้ลูกหลานรุ่นต่อไป การกระทำความกล้าจนนับได้ว่าเป็นพลเมืองที่ดีตามวิถีประชาธิปไตย จากที่กล่าวมานั้นเป็นการแสดงถึงคุณสมบัติเชิงอำนาจระหว่างพลเมืองดีกับคนที่คิดร้ายต่อบ้านเมือง น่าสังเกตว่ากรีกได้แสดงลักษณะที่พลเมืองดีควรปฏิบัติในศีลธรรม รวมถึงผลของการเป็นพลเมืองดีที่ไม่เพียงแต่ส่งผลดีต่อตนเองและลูกหลานเท่านั้น ยังส่งผลดีต่อประเทศชาติบ้านเมือง โดยนับนี้พลเมืองดีจึงเป็นผู้ที่ผลักดันพลเมืองที่เป็นฝ่ายตรงข้ามออกจากการเป็นประชาธิปไตย ความสัมพันธ์เชิงอำนาจนี้นับเป็นคู่ความสัมพันธ์เชิงอุดมการณ์ของ “การเป็นพลเมืองดี” ในการเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตย

จากความสัมพันธ์เชิงอำนาจในลักษณะดังกล่าวนี้นำไปสู่ภาพแทนสังคมการเมืองไทยแบบประชาธิปไตยจะพัฒนาได้ด้วยพลเมืองของประเทศ หน้าที่ของพลเมืองถูกผนวกเข้ากับความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงของประเทศ

#### 4. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพลเมืองในพื้นที่เมืองกับพลเมืองในพื้นที่ทุรกันดาร

พื้นที่เมืองในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอใช้คำอธิบายของเวิร์ทที่ได้อธิบายว่า “เมืองไม่ได้เป็นเพียงแค่พื้นที่ที่อยู่แน่น เป็นที่รองรับกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ หากแต่เมืองเป็นพื้นที่ที่มีปฏิสัมพันธ์กับคนที่ดำรงอาศัยอยู่อย่างซับซ้อน เป็นพื้นที่ที่มีบทบาทหล่อหลอมพฤติกรรมและนิสัยของคนเมือง สามารถควบคุมและกระตุ้นวิถีคิดของคน” (สุรเดช โชติอุดมพันธ์, 2559, หน้า 23) ส่วน “พื้นที่ทุรกันดาร” ที่ผู้วิจัยเลือกใช้นั้น โดยที่ไม่ใช้คำว่า “พื้นที่ชนบท” เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่าคำว่า “ทุรกันดาร” มีนัยของการเดินทางเข้าถึงพื้นที่ที่เต็มไปด้วยความยากลำบาก เป็นพื้นที่ที่ขาดการพัฒนา และห่างไกลจากความเจริญ

กวีได้นำเสนอให้เห็นว่าการแสดงออกถึงประชาธิปไตย การใช้สิทธิหน้าที่ และความเป็นพลเมือง ในระบอบประชาธิปไตยมักจะเกิดขึ้นในพื้นที่เมืองมากกว่าพื้นที่ทุรกันดาร ในส่วนนี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพลเมืองในพื้นที่เมืองกับพลเมืองในพื้นที่ทุรกันดาร พลเมืองในพื้นที่เมืองเป็นศูนย์กลางของอำนาจในระบอบประชาธิปไตย ขณะที่พลเมืองในพื้นที่ทุรกันดารถูกมองข้ามหรือถูกผลักออกให้มีความเป็นอื่น ซึ่งแสดงถึงภาพแทนสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำทำให้พลเมืองในพื้นที่ทุรกันดารขาดความเป็น “พลเมือง” ของไทยในระบอบประชาธิปไตย และขาดพื้นที่ในการแสดงออกตามระบอบประชาธิปไตย ดังคำประพันธ์ที่ว่า

|                                 |                                 |
|---------------------------------|---------------------------------|
| เพราะตัวหนูอยู่ไกลจากใจกลาง     | สิ้นหนทางจะให้ใครดูแล           |
| แม้เนื้อฝ้ายยังรอบริจา          | ชุดสาทสาทใส่อยู่จนดูแย่         |
| ความใฝ่ฝันเด็กน้อยถูกลอยแพ      | หมดสิ้นแม้จะคิดสิทธิ์เสรี       |
| หนูอยากรู้ว่าประชาธิปไตย        | หนูจะมีสิทธิ์ใช้บ้างไหมพี่      |
| หนูจะทำอย่างไรให้หนูมี          | ให้เหมือนที่พี่ใช้ได้ชื่นชม     |
| ขอพี่แบ่งประชาธิปไตยให้หนูหน่อย | ให้เด็กคอยได้ใช้คล้ายชื่นชม     |
| หนูอยากเป็นพลเมืองไทยในสังคม    | เป็นตามเจตนารมณ์สั่งสมมา        |
| หนูขอจบเนื้อความตามจดหมาย       | ที่บรรยายความมุ่งมาดปรารถนา     |
|                                 | ขอพี่พี่โปรดช่วยด้วยเมตตา       |
|                                 | ลงชื่อว่า “เด็กคอย” ร้อยรำพัน   |
| จดหมายน้อยเปิดฉันทิกลูกนำส่ง    | เด็กยังคงคอยหวังอย่างใฝ่ฝัน     |
| หวังให้คนเห็นค่าความสำคัญ       | หวังสักวันประชาธิปไตยได้ใช้จริง |

(อนนท์ ประสงค์มณี, 2564, หน้า 230-231)

คำประพันธ์ข้างต้นจากกวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้า ปี พ.ศ. 2564 เรื่อง “จดหมายเปิดฉันทิกลูก” กวีได้เล่าถึงเด็กน้อยที่อาศัยอยู่บนคอย จะเห็นได้จากการใช้คำว่า “เด็กคอย” ซึ่งเป็นเด็กในชนเผ่าชาวปามีเชื้อชาติ

ไทยได้เขียนจดหมายขึ้นหนึ่งฉบับ ในเนื้อความได้แสดงให้เห็นว่าการอยู่ในพื้นที่ที่ห่างไกลความเจริญทำให้ต้องดิ้นรนให้ได้มาในสิ่งที่คนเมืองมี ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา อาหาร เครื่องนุ่งห่ม รวมถึงการได้ใช้สิทธิของความเป็นพลเมืองไทย จดหมายฉบับนี้จึงเป็นการเรียกร้องให้คนในสังคมเห็นค่าความฝัน และหวังสักวันจะได้ใช้ประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพลเมืองในพื้นที่เมืองกับพลเมืองในพื้นที่ทุรกันดารนี้แสดงให้เห็นภาพแทนสังคมการเมืองไทยที่เลื่อมล้ำที่ไม่เพียงเกิดความเหลื่อมล้ำในแง่ของชีวิตความเป็นอยู่เท่านั้น แต่ยังรวมถึงความเหลื่อมล้ำของความเป็นพลเมือง และการได้ใช้สิทธิตามระบอบประชาธิปไตยด้วย

### อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษากรณีวินัยคอลลัมน์กวีกระวาด และกรณีวินัยร่างวัลพานแว่นฟ้า ปี พ.ศ. 2559-2564 ปรากฏคู่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ 4 ลักษณะ ได้แก่ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐกับอำนาจประชาชน ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐแบบเผด็จการกับความเป็นประชาธิปไตย ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพลเมืองดีกับคนที่คิดทำร้ายบ้านเมือง และความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพลเมืองในพื้นที่เมืองกับพลเมืองในพื้นที่ทุรกันดาร ทำให้เห็นถึงภาพแทนสังคมการเมืองไทยที่ยังล้าหลัง โดยเฉพาะความเป็นประชาธิปไตยที่ยังไม่พัฒนา ประชาชนยังคงแสวงหาความเป็นประชาธิปไตย แม้จะกล่าวว่าการปกครองของประเทศจะมีความเป็น “ประชาธิปไตย” แต่คู่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐกับอำนาจประชาชน และความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐแบบเผด็จการกับความเป็นประชาธิปไตยแสดงถึงการลดทอนอำนาจการแสดงออกอย่างเสรีของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมือง ทำให้เกิดเป็นภาพแทนสังคมการเมืองไทยที่เรียกว่าประชาธิปไตยแบบอำนาจนิยมและประชาธิปไตยไม่เสรี อาจกล่าวได้ว่าการเมืองการปกครองของไทยยังไม่มีความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

ดังนั้นการนำเสนอทัศนะผ่านกรณีวินัยทั้งกรณีวินัยคอลลัมน์กวีกระวาด และกรณีวินัยร่างวัลพานแว่นฟ้า จึงเป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้กวีแสดงออกได้อย่างเสรีตามระบอบประชาธิปไตยที่กลับสะท้อนให้เห็นความไม่เสรี

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งผู้วิจัยพบว่าคู่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพลเมืองดีกับพลเมืองที่คิดร้ายต่อบ้านเมือง แสดงให้เห็นภาพแทนสังคมการเมืองไทยที่ให้ความสำคัญของความเป็นพลเมือง หรือ “หน้าที่พลเมือง” โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีวินัยร่างวัลวรรณกรรมพานแว่นฟ้าที่ทำให้เห็นว่าพลเมืองที่ดีจะมีส่วนที่ทำให้ประชาธิปไตยของประเทศพัฒนา อีกทั้งถูกผนวกกับความคิดเรื่องของการรักษาดีบ้านเมือง ข้อสังเกตนี้ผู้วิจัยเห็นว่าสัมพันธ์กับงานวิจัยเรื่อง “เรื่องสั้นการเมืองร่างวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2559-2560 :

หน้าที่พลเมือง หน้าที่เรื่องสันการเมือง” ของ นันทวัลย์ ศุภธาระสถิตย์ (2561, หน้า 145) ที่ได้นำเสนอให้เห็นว่า

“การเมือง” ของเรื่องสั้นพานแว่นฟ้าจึงไม่ใช่ภาพแทนการเมืองการปกครองของไทยที่ปรากฏในวรรณกรรมการเมืองทั่วไป แต่ยังเป็นการเมืองของการเผยแพร่อุดมการณ์ของรัฐสู่ประชาชน และเป็นการสร้างและฉวยใช้ประโยชน์จากระบบกรรมและรางวัลวรรณกรรมอย่างตระหนักรู้ กล่าวคือ รัฐบาลตระหนักถึงความสำคัญของวรรณกรรมการเมืองในฐานะพื้นที่แห่งการผลิตซ้ำอุดมการณ์ทางการเมือง และพื้นที่ระบายออกของสังคม การรู้และเข้าใจบทบาทของวรรณกรรมเมืองทำให้รัฐกำหนดกรอบเนื้อหา “หน้าที่พลเมือง” เพื่อให้ทั้งนักเขียน นักอ่าน ตลอดจนกรรมการผู้คัดเลือกเรื่องสั้นใช้เป็นเกณฑ์ในการเขียน การอ่าน และการพิจารณาตัดสินรางวัล แต่ขณะเดียวกันรัฐก็เรียนรู้ที่จะผ่อนปรนกับกรอบเนื้อหาที่กำหนดขึ้น โดยเปิดโอกาสให้เกิดการวิจารณ์การทำงานของรัฐ...

จากคำอธิบายข้างต้น สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่ารัฐเลือกใช้อำนาจการเผยแพร่อุดมการณ์ของรัฐนอกจากเรื่องสั้นแล้ว กวีนิพนธ์รางวัลวรรณกรรมพานแว่นฟ้าก็เป็นส่วนหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ด้วยเช่นกัน ซึ่งก็สัมพันธ์กับภาพแทนการเมืองการปกครองไทยที่เป็นประชาธิปไตยไม่เสรี กล่าวคือไม่เสรีในการเลือกนำเสนอเนื้อหาในกวีนิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง

นอกจากนี้คู่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพลเมืองในพื้นที่เมืองกับพลเมืองในพื้นที่ทุรกันดารทำให้เห็นภาพแทนสังคมการเมืองไทยที่เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ในที่นี้ไม่เพียงแต่เป็นความเหลื่อมล้ำทางสังคมเท่านั้น กวีได้แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์เชิงอำนาจดังกล่าวนำไปสู่ภาพของพลเมืองในพื้นที่ทุรกันดารที่ไม่อาจได้รับความเป็นประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์ กล่าวคือ พลเมืองเหล่านี้ไม่อาจเข้าถึงสิทธิเสรีภาพที่พลเมืองคนหนึ่งในระดับประชาธิปไตยจะได้รับอย่างเท่าเทียม หากมองในอีกแง่หนึ่งความเหลื่อมล้ำหรือไม่เท่าเทียมกันในสังคมทำให้กวีเลือกนำเสนอภาพสังคมแห่งความเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นภาพสังคมที่กวีต้องการให้เกิดขึ้น ดังจะเห็นได้จากคำประพันธ์ที่ว่า

|                                                              |                                         |
|--------------------------------------------------------------|-----------------------------------------|
| วาด“คนไทย”เป็น“คนไทย เท่าเทียมกัน                            | ไม่แบ่ง“ชน”แบ่ง“ชั้น”อัน“เหยียดหยาม”    |
| “แตกต่าง”ไม่“แตกแยก”แตกเป็น“ความ”                            | เปลี่ยน“สงคราม”เป็น“สงครามหิ”ต่อ“สังคม” |
| .....                                                        | .....                                   |
| วาด“คนไทย” “สังคมไทย” “ประเทศไทย” มี “ประชาธิปไตย”ที่ดั่งมัน |                                         |
| ระบาย“สี”ให้เป็น“สี” “สีเขียว” กัน                           | แล้วใส่“กรอบ”เก็บ“ความฝัน”ใน“วันนี้”    |

(ตะวัน กองม่วง, 2559, หน้า 217)

คำประพันธ์ข้างต้นจากเรื่อง “ความสุขสืเทา” ในกวีนิพนธ์รางวัลวรรณกรรมพานแว่นฟ้า สิ่งที่อยู่หลังเส้นชัย ประจำปี 2559 กวีแสดงให้เห็นภาพสังคมที่มีความเท่าเทียมกัน ไม่มีการแบ่งชนชั้น แม้จะแตกต่างแต่ไม่แตกแยก หากภาพสังคมที่กวีต้องการเกิดขึ้นก็จะเกิดสังคมประชาธิปไตยได้

จากการศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจในกวีนิพนธ์คอลัมน์กวีกระวาด และกวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้า ปี พ.ศ. 2559-2564 แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าภาพแทนสังคมการเมืองไทยในช่วงปี พ.ศ. 2559-2564 ซึ่งเป็นช่วงหลังการรัฐประหารของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ และการปกครองของรัฐบาลที่มีพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรี ในภาพรวมอาจกล่าวได้ว่ายังคงเป็นภาพแทนสังคมการเมืองไทยที่ยังไม่เป็นประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์ จะเห็นได้จากทัศนะของกวีที่สื่อผ่านกวีนิพนธ์ที่ถ่ายทอดให้เห็นว่าประชาชนไม่มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นหรือวิพากษ์การทำงานของรัฐบาลได้ ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ประชาชนในฐานะพลเมืองพึงทำได้ การเมืองการปกครองที่เต็มไปด้วยการใช้อำนาจรัฐมากกว่าที่จะให้ความสำคัญกับอำนาจของประชาชน ดังนั้นในแง่หนึ่งกวีนิพนธ์ร่วมสมัยจึงไม่เพียงแต่เป็นวรรณกรรมที่เกิดจากทัศนะของกวีเท่านั้น แต่ยังสามารถฉายภาพความเป็นมาเป็นไปของสังคมการเมืองไทย ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าประชาธิปไตยของสังคมไทยยังคงหยุดนิ่ง และไม่อาจทราบได้ว่าจะพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงไปสู่การมีประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้นเมื่อใด

### เอกสารอ้างอิง

- กิตติ อัมพรมหา. (2559). ในมุมมองของหนู. ใน *สงบงในคงว วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2559*. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- ธงชัย แซ่เจีย. (2555). รัฐประหาร พ.ศ. 2549 กับแนวคิดประชาธิปไตยในกวีนิพนธ์การเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า. *วรรณวิทัศน์*, 12, 28-42.
- นรพลลภ ประณูทนรพาล. (2559). พลเมืองคือพละกำลังเมือง. ใน *สงบงในคงว วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2559*. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- นันทวัลย์ สุนทรภาระสถิตย์. (2561). เรื่องสั้นการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2559-2560 : หน้าที่พลเมืองหน้าที่เรื่องสั้นการเมือง. *วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 40(2), 123-148.
- เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. (2559). ประเทศไม่ได้อยู่ได้ เพราะประชาธิปไตย ใน *คอลัมน์กวีกระวาด มติชนสุดสัปดาห์*. สืบค้นจาก <https://www.matichonweekly.com/magazine-column/poem/>
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2565). *ประชาธิปไตย: หลากความหมาย หลายรูปแบบ*. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- เดือนวาด พิมวนา. (2560, กันยายน 18). การร่วลงหล่นของประชาชน. ใน *คอลัมน์กวีกระวาด มติชนสุดสัปดาห์*. สืบค้นจาก <https://www.matichonweekly.com/magazine-column/poem/>



ตะวัน กองม่วง. (2559). ความสุขสี่เทา. ใน สงบงในดง วรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2559.

กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2560). พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (แก้ไขเพิ่มเติม).

กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์.

พิณประภา ชันธุธ. (2559, กรกฎาคม 29). กำแพง. ใน คอลัมน์กวีกระวาด มติชนสุดสัปดาห์. สืบค้นจาก

<https://www.matichonweekly.com/magazine-column/poem/>

ไพรินทร์ พันธวงศ์. (2559). ตอบแทนคุณแผ่นดินไทยไม่ยากเลย. ใน สงบงในดง วรณกรรมรางวัล

พานแว่นฟ้า ประจำปี 2559. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

ยกเลิกประหวัดวรรณกรรม รางวัลพานแว่นฟ้า ปี 57. (2565). ค้นเมื่อ 18 มีนาคม 2565, จาก

<https://prachatai.com/journal/2014/07/54357>

เล่าเรื่องรางวัลพานแว่นฟ้า. (2565). ค้นเมื่อ 18 มีนาคม 2565, จาก

[https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament\\_parcy/ewt\\_news.php?nid=84901](https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_news.php?nid=84901)

เวฬุ เสงสาร. (2559มกราคม29). เปิดศึกหัวเมือง. ใน คอลัมน์กวีกระวาด มติชนสุดสัปดาห์. สืบค้นจาก

<https://www.matichonweekly.com/magazine-column/poem/>

ศุภมิตร ปิติพัฒน์. (2561, สิงหาคม 16). ฝึกอ่านความหมายมาใช้เปิดประเด็น. ใน *The 101.World*. สืบค้นจาก

<https://www.the101.world/read-to-argue-and-power-relations/>

สันติ ทิพนว. (2562). ปราบกฏการณ์ทางการเมืองและสังคมที่ปรากฏในบทกวีรางวัล พานแว่นฟ้า ประจำปี

2561. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 10(1), 120-139.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (ม.ป.ป.). ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย. ม.ป.ท.: ผู้แต่ง.

สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2559). อ่านเมือง เรื่องคนกรุง: วรรณกรรม วิถีความสัมพันธ์ และภาพแทนของพื้นที่.

กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์.

อนนท์ ประสงค์มณี. (2564). จดหมายเปิดผนึก ใน มื้อเย็น วรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2564.

กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

อรรถจักร สัตยานุรักษ์. (2564). หากไม่มีรถถึงวันนั้น ฉันก็คงไม่มีวันนี้? มองย้อน 7 ปี รัฐประหารเปลี่ยน

เมืองไทยอย่างไร. ใน *The 101.World*. สืบค้นจาก <https://www.the101.world/7-years-of-prayuth-regime/>

อภิชาติ คำดี. (2563). แม่น้ำสี่สาย ใน สิ่งที่อยู่หลังเส้นชัย วรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2563.

กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

อภิชาติ สถิตนิรามัย. (2564). หากไม่มีรถถึงวันนั้น ฉันก็คงไม่มีวันนี้? มองย้อน 7 ปี รัฐประหารเปลี่ยนเมืองไทยอย่างไร. ใน *The 101.World*. สืบค้นจาก <https://www.the101.world/7-years-of-prayuth-regime/>

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2562). *คิดอย่างมิเชล ฟูโกต์ คิดอย่างวิพากษ์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.